

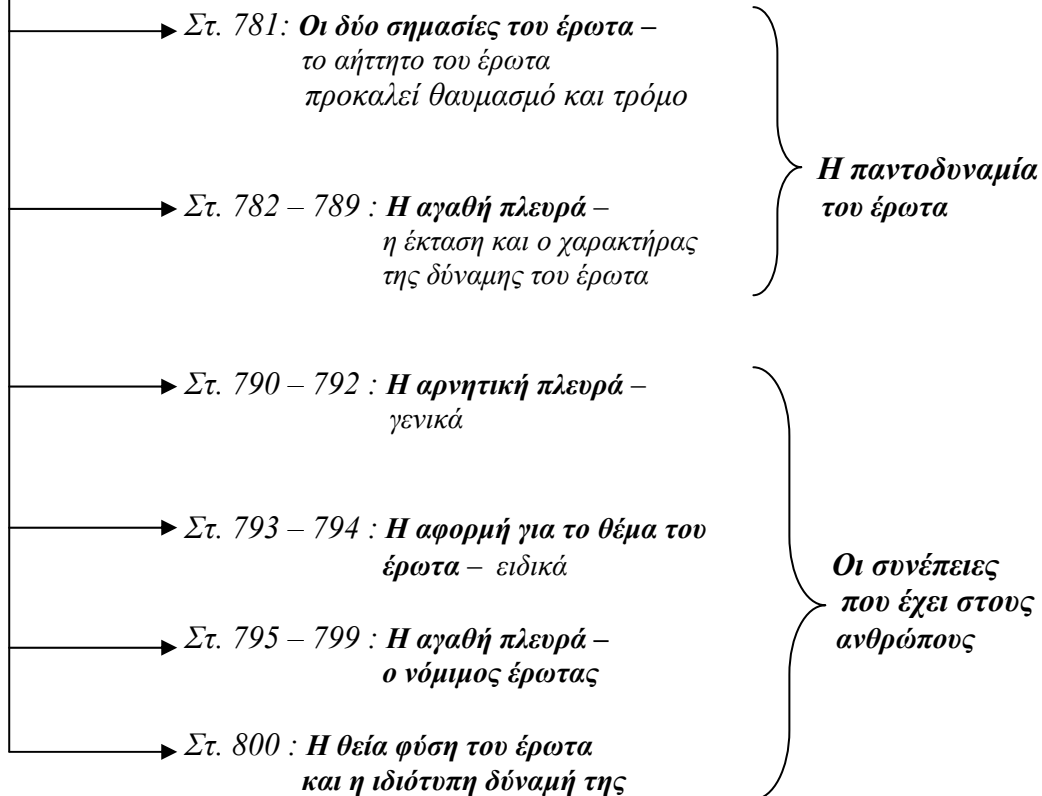
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ « ΑΝΤΙΓΟΝΗ »

Γ' ΣΤΑΣΙΜΟ
(στ. 781 – 800)

Η ΔΟΜΗ

Ύμνος στη δύναμη του έρωτα

Στ. 781 – 800 : Οι δύο όψεις του έρωτα

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Πρόκειται για ένα κομμάτι ανεπανάληπτο σε μουσική και εικόνες. Η δύναμη του Έρωτα είναι ακατανίκητη· όποιον χτυπήσει τον σκλαβώνει. Ο Έρωτας κάνει τα κορίτσια να ξαγρυπνούν, ενώ κυριαρχεί σε στεριές και θάλασσες· από τα βρόγια του Έρωτα δεν μπόρεσε κανείς ως τώρα να ξεφύγει ούτε θνητός ούτε θεός, κι όποιος είναι ερωτευμένος, φτάνει ακόμη και σε παροξυσμούς τρέλας (στροφή). Ο Έρωτας ξεστρατίζει το λογισμό δικαίων ανθρώπων σε άδικα μονοπάτια και τους παρασέρνει στην καταστροφή. Ο Έρωτας έχει ανάψει τώρα έχθρα άσβηστη στο σπίτι του Κρέοντα, κι όπως φαίνεται υπερνικάει ο πόθος του Αίμονα για την πολυαγαπημένη μνηστή του. Ο Έρωτας στέκεται ίσος ανάμεσα στους μεγάλους θεσμούς που κυβερνούν τον κόσμο, ενώ η Αφροδίτη, η μητέρα του, περιγελεί ακαταμάχητη όσους της αντιστέκονται (αντιστροφή).

Ο χορός *αφορμώμενος* προφανώς από τη φιλονικία που προηγήθηκε μεταξύ πατέρα και γιου ψάλλει την παντοδυναμία του Έρωτα, που οδήγησε τον Αίμονα σε μια τόσο βίαιη αντίδραση. Ο λογικός πυρήνας του θέματος είναι επομένως ένα αρνητικό αποτέλεσμα, που έφερε ο έρωτας του Αίμονα. Ωστε πρωταρχικό γνώρισμα που πρέπει να προέχει στη συνείδηση των γερόντων είναι η καταστροφική δύναμη του έρωτα, η οποία χάλασε την αγαστή σύμπνοια δύο προσώπων. Την αρμονική σχέση, που δημιουργούσε η σάφρων υπακοή του γιου προς τον πατέρα, την κατέστρεψε η ανταρσία του γιου και σ' αυτό φταίχτης είναι ο έρωτας.

Έτσι σκέφτεται ο Χορός, αλλ' αν ο νους του δικαιώνει τον Κρέοντα, η καρδιά του είναι με το μέρος του Αίμονα και της Αντιγόνης. Αισθάνεται πως αν έλειπε η κακή εναντιότητα, ο έρωτάς τους θα τους οδηγούσε στον ευτυχισμένο γάμο. Αύτη η σκέψη είναι η βαθύτερη επιθυμία της ψυχής και προσφέρει την αφορμή να υμνήσει ο Χορός πλατύτερα και ουσιαστικότερα τον έρωτα, αναφέροντας και όλες τις αγαθές του ιδιότητες.

Ο Κ. V. Fritz έχει υποστηρίξει ότι οι γέροντες πρόκριτοι του χορού παρερμηνεύουν εδώ τη συμπεριφορά του Αίμονα - αποδίδοντας την οργή και την απειλή του (762-765) στο ερωτικό πάθος του προς την Αντιγόνη. Το βασικό επιχείρημα του Fritz είναι ότι πουθενά ο Αίμων στη συζήτηση με τον πατέρα του δεν επικαλείται το αίσθημα και το δεσμό του για τη σωτηρία της Αντιγόνης, αλλ' αντίθετα προβάλλει λόγους και αρχές που αφορούν την πολιτική, τη δικαιοσύνη και την ευσέβεια.

Οπωσδήποτε θα ήταν λάθος ν' αποδώσουμε τη στάση εδώ του Αίμονα αποκλειστικά στην παρόρμηση του ασυγκράτητου ερωτικού πάθους του και μόνο, γιατί έτσι θα μειώναμε πράγματι την αξία της πράξης του και την ηθική ποιότητα του χαρακτήρα του. Άλλωστε τα ίδια τα λόγια του Αίμονα -με όσο διπλωματικό τρόπο κι αν διατυπώνονται- οδηγούν στην παραδοχή ότι ο Έρωτας δεν είναι το μοναδικό κίνητρο του.

Εξετάζοντας από την άποψη της δραματικής λειτουργίας το χορικό αυτό, θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

1. Δίνει στον ποιητή την ευκαιρία να ψάλλει τον ύμνο προς την ακατάλυτη δύναμη του Έρωτα -ενός παμπάλαιου όσο και η ζωή στοιχείου, αλλά φυσικά αιώνια δυναμικού και νέου- εφόσον άλλωστε δεν επιστρατεύεται το στοιχείο αυτό. προφανώς για λόγους τακτικής, από τον Αίμονα ως επιχείρημα στη σύγκρουση με τον πατέρα του.
2. Παίζει έναν ρόλο, θα λέγαμε ειρωνικά προφητικό, αφού ο θάνατος του Αίμονα θα λάβει χώρα υπό την παρορμητική φορά της μεγάλης αυτής δύναμης, από την οποία δεν μπορεί κανείς να ξεφύγει ούτε θνητός ούτε θεός (798-90). Πράγματι πουθενά αλλού στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία δεν έχει εξαρθεί τόσο πολύ η δύναμη αυτή -που λέγεται Έρωας, Ίμερος ή Αφροδίτη- ώστε να παρουσιάζεται ισότιμη με τους μεγάλους θεσμούς που κυβερνούσαν τον κόσμο (798-99).
3. Λειτουργεί σαν ένα ενωτικό στοιχείο ανάμεσα στην προηγούμενη σκηνή με τον Αίμονα που έφυγε οργισμένος, εκτοξεύοντας δυσοίωνη απειλή, και την επόμενη σκηνή με την Αντιγόνη που παρουσιάζεται για έναν τελευταίο αποχαιρετισμό -ψάλλοντας τραγούδι συγκλονιστικά θρηνητικό. Έτσι ενώ τονίζει και προεκτείνει το νόημα της προηγούμενης σκηνής,

προετοιμάζει ταυτόχρονους τους θεατές ν' ακούσουν τον κομμό που ακολουθεί, όπου συναντούμε εμφαντικές αναφορές στο γάμο και στο θάνατο, στη μοίρα των νεκρών και των ζωντανών.

4. Αναπληρώνει την έλλειψη μιας σκηνής με τον Αίμονα και την Αντιγόνη, όπου θα προβαλλόταν ο δεσμός και η αγάπη ανάμεσα σ' αυτούς τους δυο αθώους και αγνούς νέους. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι ακριβώς η δύναμη της αγάπης (αδελφικής, ερωτικής, μητρικής) είναι εκείνο το στοιχείο που προωθεί βασικά τη δράση της Αντιγόνης, της Ισμήνης, του Αίμονα και της μητέρας του. Εναντίον αυτής της δύναμης έρχεται ο Κρέων ν' αντιτάξει τον εγωισμό και την ισχυρογνωμοσύνη του. το κράτος του και την εξουσία του. Ποιος όμως μπορεί να νικήσει την ακαταμάχητη αυτή κοσμική δύναμη;

• Η σχέση της ωδής με το μύθο. Λειτουργικός της ρόλος

«Είναι αλήθεια πως η έμπνευση της ωδής προήλθε απ' την σφοδρή αντίδραση του Αίμονα στις εισηγήσεις του πατέρα του (728 κ.ε.), όπως είναι αλήθεια ότι τα επιχειρήματα του Αίμονα είναι καθαρά πολιτικά, όχι συναισθηματικά ή θεολογικά. Αλλά το πραγματικό κίνητρο του Αίμονα φαίνεται ολοκάθαρα απ' την αιγισματική του φράση «*ή δ' οὐν θανείται καί θανοῦσ' ὀλεῖ τινά*» (751). Έτσι η παρούσα ωδή βαθαίνει και διευρύνει τις ιδέες της προηγούμενης σκηνής και παίζει το ρόλο του υποκατάστατου της έλλειψης μιας σκηνής μεταξύ Αντιγόνης και Αίμονα στο έργο. Παράλληλα αποτελεί ένα προοίμιο του κομμού που ακολουθεί, στον οποίο η συγκέντρωση αναφορών στο θάνατο και το γάμο οδηγεί στη θέση του δράματος και στον οποίο η ιδέα του Έρωτα θεωρείται απ' την πλευρά της Αντιγόνης. Όπως ο Χορός ερμήνευσε την περιφρόνηση του διατάγματος του Κρέοντα απ' την Αντιγόνη σαν αποτέλεσμα της επέμβασης της κληρονομημένης κατάρας στο προηγούμενο Στάσιμο (594-603), παρόμοια αυτός εδώ θεωρεί τη συμπεριφορά του Αίμονα προς τον πατέρα του σαν αποτέλεσμα της επίδρασης του Έρωτα στον οποίο ακόμα και οι θεοί δεν μπορούν να αντισταθούν. Όπως στην περίπτωση της Αντιγόνης, έτσι και στην περίπτωση του Αίμονα εμείς δεν είμαστε βέβαιοι αν ο Χορός θεωρώντας τον Έρωτα σαν υπεύθυνο της συμπεριφοράς του Αίμονα εξιλεώνει αυτόν όχι μόνο για την παράβαση των *μεγάλων θεσμών* που περικλείουν σεβασμό και πειθαρχία στους γονείς, αλλά, ακόμα, πριν απ' την πράξη, για την ασεβή επίθεση του στον πατέρα του μέσα στον τάφο της Αντιγόνης (1231-4): δεν είμαστε βέβαιοι αν ο Χορός αποσκοπεί στο να απαλλάξει τον Αίμονα από κάθε ηθική ενοχή. Ο Χορός εξακολουθεί να θεολογεί και σ' αυτή την ωδή με ένα γενικό και αμφίβολο τρόπο».

A. Φραγκούλη, ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ, τεύχος 32

Το τραγούδι του έρωτα άγγιξε την ψυχή του θεατή. Ξέρει τώρα ότι στο έργο αυτό δεν παλεύουν μόνο ιδέες και εγωισμοί. Στον αγώνα παίρνει μέρος και το αίμα της υπάρξεως μας. Συμμετέχει ενεργά και ξανοίγεται σε αγώνα ζωής και θανάτου. Ο Αίμων έφυγε, η Αντιγόνη σε λίγο θα οδηγηθεί στο πέτρινο σπήλαιο. Ποιόν άλλον αγώνα και ποιο αποτέλεσμα επιφυλάσσει για όλους ο έρωτας;

Εκηβόλος